

Vak **Maatschappijleer**
Thema **Werk**
boek **Thema's Maatschappijleer**
klas **Havo 5**

Algemeen

Het onderwerp wordt benaderd vanuit vier verschillende invalshoeken:

1. De politiek- juridische benaderingswijze
2. De sociaaleconomische benaderingswijze
3. De sociaal-culturele benaderingswijze
4. Verandering en vergelijking benaderingswijze

Politiek juridische basisbegrippen:

belangen; democratisering; emancipatie; gedecentraliseerde eenheidsstaat, gelijkheid; gelijkwaardigheid; ideologie; individualisering; individuele vrijheid; internationalisering; liberalisme; links-rechts; macht; overheid; overheidsbeleid; parlementaire democratie; particulier initiatief; poldermodel; sociaaldemocratie; sociaal probleem; staat; verzorgingsstaat; vrijemarkteconomie.

Sociaaleconomische basisbegrippen:

arbeidsmarkt; arbeidsverdeling; arbeidsverhouding; belang; belangenorganisatie; collectieve goederen; commercialisering; duurzame ontwikkeling; employability; gemengde economie; informatiemaatschappij; internationalisering/ globalisering; liberalisering; klasse; maatschappelijke/ sociale ongelijkheid; maatschappelijke positie; marktmechanisme; particulier initiatief; planeconomie; postindustriële samenleving; privatisering; sociale mobiliteit; sociale stratificatie; sociale/ maatschappelijke structuur; vrijemarkteconomie; vrije ondernemingswijze productie.

Cultureel-economische basisbegrippen:

conflictmodel; democratisering; discriminatie; emancipatie; globalisering/ internationalisering; harmoniemodel; identiteit; ideologie; individualisering; informatiemaatschappij; politieke stroming; rol, rolpatronen; sociale cohesie; sociale controle; socialisatie; socialisatoren.

Verandering- en vergelijking basisbegrippen:

democratisering; commercialisering; emancipatie, duurzame ontwikkeling; globalisering/ internationalisering; individualisering; industrialisering, liberalisering; mensenrechten; privatisering; modernisering; secularisering; technologische/ ict-ontwikkeling/ digitalisering.

Paragraaf 1. Waarom werken we?

- Deelvraag 1.
- a. Waarom werken we?
 - b. Welke invloed heeft werken op de maatschappelijke positie
- politiek-juridisch** Welke verschillende waarden m.b.t. werk worden tegen elkaar afgewogen en op grond waarvan worden in het overleg tussen overheid, werkgevers- en werknemersorganisaties afspraken en regelingen gemaakt?
- sociaaleconomisch** Welke groepen zijn er te onderscheiden en welke maatschappelijke en economische posities nemen die groepen in?
- sociaal-cultureel** Welke opvattingen/waardeoordelen zijn er als het gaat om (soorten) werk en werkgelegenheid?
- verandering** In hoeverre is sprake van een verandering door de tijd heen m.b.t. de drie eerdergenoemde invalshoeken?

1.1 Werken in een verzorgingsstaat

Het hebben van werk / het verrichten van arbeid - al dan niet betaald - wordt door de overgrote meerderheid van de Nederlandse bevolking belangrijk en normaal gevonden.

Arbeid kenmerkt zich door:

- menselijke inspanningen die gewijd zijn aan de
- productie van goederen en/of het verlenen van diensten
- ten bate van de maatschappelijk geregelde behoefte.

In de Nederlandse grondwet is het recht op werk een **sociaal grondrecht**.

Dit houdt in dat de overheid zich verplicht om werk te creëren, zodat iedereen kan werken.

Als iemand niet verwijtbaar [dus niet door eigen "schuld"] werkloos is, dan heeft men recht op een uitkering om zo te kunnen voorzien in de kosten van levensonderhoud.

Eerst gaat het om een uitkering in het kader van de werkloosheidswet

De Werkloosheidswet of WW is een Nederlandse wet, en een werknemersverzekering die daarin wordt geregeld, die werkloze werknemers, met voldoende arbeidsverleden (voldoen aan de weken-eis) en beschikbaar voor arbeid, een werkloosheidsuitkering biedt.

De uitvoering geschiedt door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV). De WW wordt gefinancierd met de premies die sinds 2009 uitsluitend door de werkgevers.

Na het "uitlopen" van de WW-uitkeringsperiode kan een bijstandsuitkering worden verstrekt

Een bijstandsuitkering wordt verstrekt als sprake is van onvoldoende inkomen of vermogen om van te leven en er geen is op een andere uitkering. De gemeente bepaalt of een bijstandsuitkering wordt verstrekt.

1.2 De functies van werk

Het gaat om de basisbehoeften / motieven waarom mensen werken.

Het gaat om zowel materiële als immateriële behoeften.

De Amerikaanse psycholoog **Abraham Maslow** (1908 – 1970) onderscheidde in de “piramide van Maslow” 5 niveaus (lagen) van basisbehoeften in het menselijke gedrag om te werken.

Het realiseren van een hogere “laag” in zijn “piramide” is alleen mogelijk zijn nadat een onderliggende laag zou zijn gerealiseerd.

1.3 Maatschappelijke positie

Er is sprake van een gelaagdheid in de samenleving en dus van **sociale ongelijkheid**.

Sociale ongelijkheid → macht en welvaart zijn ongelijk verdeeld over mensen

De maatschappelijke positie (“de sport” op de maatschappelijke ladder) die iemand inneemt, wordt in belangrijke mate bepaald door het factoren, die werk gerelateerd zijn:

- Hoogte van het inkomen
- De hoeveel “macht” en verantwoordelijkheid die aan het werk verbonden is
- Het kennisniveau dat nodig is voor het werk / gevolgde opleiding(en)
- Bijzondere aanleg en/of ervaring

- Wijk en huis waarin men woont

vb. werkersmilieu, intellectueel milieu, volkswijk, villawijk)

De sociale positie heeft gevolgen voor de leefwijze

Sociale ongelijkheid → macht en welvaart zijn ongelijk verdeeld over mensen

Is het wel of niet “vanzelfsprekend” dat die verschillen er zijn?

Zo niet, wat moet er dan door wie aan gedaan worden?

Dit leidt tot een verschil in inzicht tussen “links” en “rechts” in de politiek

Voor linkse partijen staat een actieve rol voor de overheid centraal.

De overheid moet zorg dragen voor de burgers, ook op sociaal en economisch terrein
Herverdeling en sociale zekerheid zijn hierin belangrijke begrippen
Linkse partijen benadrukken het belang van financiële ondersteuning bij ziekte, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, onderwijs.

Linkse partijen pleiten voor economische herverdeling van welvaart d.m.v. progressieve belastingheffing en het toekennen van “toeslagen” bij mensen met lage inkomens

Algemeen: Emancipatie en nivellering

De overheid moet zich zeer actief opstellen om allerlei “achtergestelde” groepen te emanciperen, zodat maatschappelijke achterstanden worden opgeheven

Voor rechtse partijen staat een (veel) passieve(re), bescheiden rol van de overheid centraal.

De overheid moet zich veel meer richten op het terugdringen van de rol van de overheid op sociaaleconomisch gebied: zoveel mogelijk streven naar “vrij van overheidsbemoeyenis”: minder knellende overheidsregels zou moeten leiden tot vermindering van het aantal ambtenaren.
Rechtse partijen willen lastenverlichting voor bedrijven en mensen die met hogere inkomens.
Rechtse partijen hebben meer vertrouwen in de marktwerking en het bedrijfsleven, dan in overheidsmaatregelen: private bedrijven kunnen (bijna) alles beter (en goedkoper)

Algemeen: Deregulering en privatisering

De overheid moet juist het particulier initiatief ruim baan geven en mensen meer verantwoordelijk laten zijn voor hun eigen positie in de samenleving

1.4 De betekenis van werk

ethos = “levenshouding” / “hoe je je opstelt”

Arbeidsethos is een term die wordt gebruikt om iemand zijn of haar bereidwilligheid om te werken mee aan te duiden. Het arbeidsethos van iemand komt voort uit de wil om arbeid te verrichten.

Dit heeft ook te maken met de motivatie die iemand heeft om te werken.

Het arbeidsethos is persoonsgebonden het is een eigenschap van iemand met betrekking tot zijn of haar werk. Daarom kan het arbeidsethos per persoon verschillen.

Binnen bedrijven kan men wel onderzoek doen naar de motivatie van het personeel. Dit kan men bijvoorbeeld meten aan de hand van het ziekteruim en de arbeidsproductiviteit.

Voorbeeld van een bepaald type arbeidsethos: “de negen tot vijf” mentaliteit.

Paragraaf 2. De ene baan is de andere niet

Deelvraag 2: Wat maakt dat de ene werkplek verschilt van de andere?

De kwaliteit van het werk wordt bepaald door vier deelaspecten:

- a. arbeidsinhoud
- b. arbeidsomstandigheden
- c. arbeidsvoorwaarden
- d. arbeidsverhoudingen

2.1 Arbeidsinhoud

Arbeidsinhoud = de feitelijke werkzaamheden die worden verricht.

2.2 Arbeidsomstandigheden

Arbeidsomstandigheden hebben betrekking op de feitelijke werksituatie.

De minimumvoorwaarden waaraan een werksituatie moet voldoen, zijn vastgelegd in de **Arbeidsomstandighedenwet** (ARBO).

Via de Arbwet is de werkgever primair verantwoordelijk voor het te voeren beleid m.b.t. de arbeidsomstandigheden. De werkgever heeft een algemene zorgplicht.

In de Arbwet stelt de overheid eisen aan de werkplek m.b.t.:

- de veiligheid,
 - de gezondheid en
 - het welzijn van de werknemer.
-
- Er moet een preventiemedewerker zijn (om ongelukken te voorkomen)
 - De bedrijfsarts moet goed kunnen werken m.b.t. beroepsziekten en gezondheidsklachten die arbeidsgerelateerd zijn (bijv. rugklachten door te zwaar tillen)

Werkgever en werknemers zijn verplicht om op deze gebieden samen te werken en naar de meest optimale arbeidsomstandigheden te streven.

De **inspectiedienst SZW** houdt toezicht op naleving van de ARBO-wet en valt onder het Nederlandse Ministerie van **Sociale Zaken** en **Werkgelegenheid**

2.3 Arbeidsvoorwaarden

De voorwaarden waaronder arbeid wordt verricht, behoren te zijn vastgelegd in een (individuele) arbeidsovereenkomst.

Vaak is dit per bedrijfstak in een collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) geregeld.

Een CAO is algemeen verbindend!

Bij (primaire) arbeidsvoorwaarden gaat het om zaken zoals:

- loon/salaris
- aantal uren te verrichten arbeid per week
- te verstrekken vergoedingen en te verlenen faciliteiten
- proeftijd / opzegtermijn

Bij secundaire arbeidsvoorwaarden gaat het om zaken zoals:

auto van de zaak, bedrijfsrestaurant, kinderopvang, optieregeling)

2.4 Arbeidsverhoudingen

De arbeidsverhoudingen hebben betrekking op de relatie tussen werknemers onderling en de relatie tussen leiding en medewerker(s).

→ op bedrijfsniveau

Er is onderscheid tussen:

- formele organisatiestructuur directie - middenmanagement - 'werkvloer'
- informele organisatiestructuur persoonlijke verhoudingen

De trend is een 'platte' organisatiestructuur, waarbij verantwoordelijkheden m.b.t. productie, dienstverlening en kwaliteitscontrole zo veel mogelijk naar 'beneden' worden doorgeschoven.

Belangrijk zijn:

- werkoverleg
- personeelsvergadering
- * ondernemingsraad

→!!

De ondernemingsraad

In de Wet op de Ondernemingsraad wordt de inspraak en medezeggenschap voor werknemers formeel geregeld. De door werknemers gekozen ondernemingsraad heeft de bevoegdheid om alle aangelegenheden (opmerkingen en bezwaren) te behandelen die uit het personeel naar voren komen. De ondernemingsraad kan aan de directie opheldering vragen over beleidsplannen en de uitvoering van beleid.

In het geval van fusie, sluiting of investeringsplannen heeft de directie de plicht om
- de OR tijdig in te lichten
- de OR om advies te vragen bij bedrijfseconomische beslissingen

De directie moet instemming vragen aan de OR bij personele aangelegenheden
[vakantie-, spaarregeling, veiligheid, belonings- en functiewaarderingsbeleid]

→ op landelijk niveau

Vanaf het midden van de 19e eeuw hebben arbeiders zich georganiseerd om gezamenlijk te kunnen opkomen voor betere werkomstandigheden en hogere lonen.

!! De grootste (overkoepelende) werknemersorganisaties (vakcentrales) zijn:

FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
CNV	Christelijk Nationaal Vakverbond
MHP	Vakcentrale voor Middelbaar en Hoger Personeel
DE UNIE	Onafhankelijke Vakbond voor industrie en dienstverlening

De overheid beschouwt de vakbonden en de overkoepelende vakcentrales als enige wettelijke vertegenwoordigers van de werknemers ter behartiging van de belangen de werknemers.

Vakorganisaties van werknemers hebben een breed scala aan taken:

- a. belangenbehartiging van de werknemers [materieel en immaterieel]
 - individueel
 - collectief in het overleg met werkgevers en de overheid, m.b.t.
 - arbeidsvoorwaarden
 - arbeidsomstandigheden
 - arbeidsverhoudingen
- b. beïnvloeden van het overheidsbeleid, met name als het gaat om:
 - werkgelegenheid
 - lonen, prijzen
 - soc. voorzieningen
- c. bevorderen en verzorgen van scholing van leden
- d. verlenen van juridische bijstand aan leden
- e. emancipatie van de groep van werknemers

Middelen die de vakbond kan inzetten, zijn:

- * onderhandelingen voeren
- * pressie uitoefenen, zoals:
 - prikacties en stiptheidsacties voeren
 - stilleggen van werk
 - door staking, blokkades, bedrijfsbezettingen
 - voeren van juridische procedures

De organisatie van werknemers werkt op drie niveaus:

- * micro in de afzonderlijke bedrijven
- * meso als vakbond per bedrijfstak of beroepsgroep
- * macro als overkoepelende centrale

De organisatiegraad van de Nederlandse werknemers is laag: circa 20%.

Oorzaken daarvoor zijn:

- * veranderde samenstelling beroepsbevolking
(< arbeidsintensieve industrie)
- * toename aantal tweeverdieners
(< organisatie onder vrouwen + parttimers)
- * toegenomen individualisering
(< interesse in collectieve belangen)

De werknemersorganisaties spelen een belangrijke rol bij het vaststellen van een Centraal Akkoord en de collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's).

Cao's zijn algemeen verbindend, d.w.z. zodra de werkgeversorganisaties met één vakbond in een bepaalde bedrijfstak een cao heeft afgesloten, geldt die cao voor alle werknemers in die bedrijfstak.

De belangrijkste werkgeversorganisaties zijn:

VNO-NCW **Verbond van Ned. Ondernemingen en Ned. Chr. Werkgeversverbond**
MKB-Nederland **werkgeversorganisatie voor het Midden- en KleinBedrijf**

De werkgeversorganisaties hebben als taken:

- het uitoefenen van druk op de overheid met als doel dat de overheid een beleid voert dat gunstig is voor het bedrijfsleven [bijv. m.b.t. belastingen, lonen en prijzen, werkgelegenheid]
- bevorderen van de samenwerking tussen werkgevers met als doel verhoging / verbetering productie en internationale concurrentiepositie
- behartigen van werkgeversbelangen in het overleg met de vakbonden
- behartigen van de belangen van de bedrijfstak / sector

Harmonie of conflict

Er zijn twee benaderingswijzen voor het voeren van overleg tussen de organisaties van werkgevers en werknemers:

- a. harmoniemodel** [past meer bij het CNV]
het uitgangspunt is dat men "vredig" gezamenlijk zoekt naar oplossingen voor de tegenstellingen die er zijn en probeert door samenspraak tot overeenstemming te komen (in goede harmonie).
- b. conflictmodel** [past meer bij het FNV]
het overleg is dan "vijandig/harder" en er is duidelijk een tegenstelling (wij ↔ zij). Er is bereidheid om buiten de vergaderzaal actie te voeren, bijv. demonstraties of stakingen. Het is meer "buigen of barsten".

Sociale partners, Centraal Akkoord en poldermodel

Sinds 1945 voeren de overheid en vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers overleg op landelijk niveau op sociaaleconomisch gebied.

Het gaat bij dat overleg om het nastreven van het nationaal belang.

Deze vorm van overleg is gericht op het bereiken van overeenstemming (consensus) tussen overheid, werkgevers en werknemers, zodat er economische groei en toename van de EXPORT mogelijk is.

Het dan meestal ook om beperkte loonstijging en meer scholingsmogelijkheden voor werknemers.

Deze vorm van overleg, die gericht is op overeenstemming tussen overheid, werkgevers- en werknemersorganisaties wordt wel **poldermodel** genoemd.

Belangrijk thema in dit overleg is altijd loonmatiging (en sociale zekerheid).

Paragraaf 3. De arbeidsmarkt

- Deelvraag 3. a. Hoe zit de arbeidsmarkt in elkaar?
b. Wat voor ontwikkelingen zijn gaande?

3.1 Wat is de arbeidsmarkt?

De arbeidsmarkt is een economische en sociologische benaming voor **de interactie tussen vraag naar en aanbod van arbeidskrachten**.

In het algemeen is er geen daadwerkelijke centrale, gereguleerde marktplaats waarop vragers en aanbieders elkaar fysiek ontmoeten, maar is er sprake van een abstracte markt. Hier zijn uitzonderingen op. Zo worden er soms plaatselijk door een gemeente of een arbeidsbureau banenmarkten georganiseerd, veelal exclusief gericht op werkzoekenden/werklozen.

De werkgelegenheid is de totale vraag naar de productiefactor arbeid: dus vervulde banen en vacatures!

De beroepsbevolking is de groep bestaat uit personen van 15 tot 75 jaar die ofwel
↓
CBS-definitie - betaald werk hebben (werkzame beroepsbevolking),
of
- recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn (werkloze beroepsbevolking).

Omvang totale beroepsbevolking in feb. 2018: ruim 9 miljoen.

Internationaal geldt bij de definitie alleen de ondergrens van 15 jaar.

3.2 Werkloosheid

Internationale vergelijking is moeizaam en ook nationaal is het begrip niet eenduidig.

Volgens de **nationale definitie** dient een individu minstens 12 uur per week te werken om mee te tellen voor de werkzame beroepsbevolking. Een werkloze dient:

- minder dan 12 uur per week te werken,
- dient actief te zoeken naar een baan van minstens 12 uur per week en
- dient daarvoor direct beschikbaar te zijn.

De grens van 12 uur per week is uniek voor Nederland.

De **internationaal gangbare definitie** hanteert 1 uur als grens: iedereen die minstens 1 uur per week werkt of wil werken telt mee voor de beroepsbevolking.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en uitkeringsinstantie UWV hanteren de nationale definitie.

Het Centraal Planbureau en De Nederlandsche Bank gebruiken daarentegen de internationale definitie.

Onderscheid in vier soorten werkloosheid (afhankelijk van de oorzaak)

- ① frictiewerkloosheid
- ② seizoenswerkloosheid
- ③ conjuncturele werkloosheid
- ④ structurele werkloosheid

- conjuncturele werkloosheid

Ontstaat als gevolg van het (tijdelijk) tekortschieten van de consumptieve vraag.

Ook wel genoemd: onderbestedingswerkloosheid.

conjunctuur = samenvoeging van alle bewegingen die de economische situatie bepalen
[hoog- en laagconjunctuur]

- structurele werkloosheid

Ontstaat door veranderingen in de wijze (structuur) waarop de productie van goederen plaatsvindt met als gevolg dat banen (definitief) verdwijnen.

Deze vorm van werkloosheid wordt wel genoemd: 'hardnekkige' of 'lange termijn-werkloosheid'.

3.3 Arbeidsmarkt in ontwikkeling

De belangrijkste ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zijn:

- verdwijnen van laaggeschoold werk
- toenemend aanbod van hooggeschoold werk
- verandering van de beroepsbevolking
 - *toenemende participatiegraad van vrouwen en ouderen
 - *ouderen werken langer door, de gemiddelde pensioenleeftijd is tussen 2006 en 2015 met 3,4 jaar gestegen naar 64,4 jaar en vanaf 2018 geldt pensioenleeftijd van 68 jaar. (gaat in termijnen in, afhankelijk van geboortjaar)
- flexibilisering: werksituaties met variabele inzetbaarheid van personeel
- europeanisering Europese Unie: vrij verkeer van personen
- globalisering

Flexibele arbeidsrelaties

Er is sprake van flexibilisering als de werkgever de te verrichten arbeid aanpast aan de actuele behoefte van het bedrijf of instelling.

Doel is de organisatie beter in staat is soepel in te spelen op marktontwikkelingen.

Dit wordt o.a. zichtbaar door:

- flexibilisering van arbeidstijd alle dagdelen benutten
- flexibilisering van arbeidsplaats thuiswerken / telewerken
- flexibilisering van arbeidscontracten 'losse' of tijdelijke contracten
- flexibilisering van de beloning

Veel flexwerk is vaak saai routinewerk.

3.4 Arbeidsmarkt in discussie

Belangrijke ontwikkelingen mb.t. baanverlies of baancreatie:

- vaste banen ↔ flexbanen
- werklozen ↔ instroom van arbeidsmigranten
- het “glazen plafond” van vrouwen
- technologisering
- robotisering
- “outsourcing” verplaatsen van banen uit de commerciële dienstverlening naar goedkope lonen landen

De arbeidsmarkt en de overheid

De overheid probeert de werkloosheid zo beperkt mogelijk te houden.

In het regeringsbeleid wordt gekozen voor bepaalde oplossingen en maatregelen.

Die keuze wordt ingegeven door:

- de aard van de werkloosheid
- de politieke ‘kleur’ van de regering

De overheid kan kiezen voor maatregelen die de economische groei bevorderen of kiezen voor maatregelen die een betere / rechtvaardigere verdeling van werk beogen.

De diverse oplossingsvarianten zijn:

a. Herstel van bedrijfswinsten leidt tot econ. groei (= Neo-klassieke politiek)

Volgens de neo-klassieke theorie is economische groei vooral afhankelijk van:

- winstherstel voor het bedrijfsleven door verlaging van de productiekosten
- verlaging van lonen
- verlaging van het werkgeversaandeel in de sociale premies
- afschaffing van automatische prijscompensatie
- belastingmaatregelen ten gunste van het bedrijfsleven
verlaging BTW, lagere vennootschapsbelasting
- verlaging van de overheidsuitgaven
- inkrimping collectieve sector
- verlaging van uitkeringen

Vanaf de jaren '80 is deze methode in de VS en W-Europa toegepast

(VS: president Reagan, GB: min-pres. Thatcher, Ned: min-pres. Lubbers)

b. Vraagstimulering leidt tot economische groei (= Keynesiaanse politiek)

Volgens de theorieën van de Britse econoom J. M. Keynes leidt selectieve stimulering van bepaalde bedrijfstakken door het creëren van een overheidsvraag tot groei van de werkgelegenheid.

De overheid kan hiervoor zorgen door zelf producten te kopen

(bijv. de aanleg van autosnelwegen en andere infrastructurele werken).

c. Herverdeling van het beschikbare werk

Deze optie wordt vooral gekozen als men binnen afzienbare tijd geen econ. groei verwacht.

d. Activerend arbeidsmarktbeleid door de overheid (i.s.m. bedrijfsleven)

Vanaf eind jaren '80 is het overheidsbeleid in Nederland gericht op het bieden van mogelijkheden aan werklozen

De vrijblijvendheid voor uitkeringsgerechtigden zou moeten verdwijnen.

o.a. door het aanbieden van ‘maatwerk’ en ‘trajectbegeleiding’.

Niet of onvoldoende meewerken kan leiden tot strafkorting of stopzetting van de uitkering. Ook: werken voor de samenleving als men bijstandsuitkering heeft.

Paragraaf 4. Van nachtwakerstaat tot verzorgingsstaat

- Deelvraag 4. a. Hoe is de verzorgingsstaat gegroeid?
b. Wat denkt de politiek daarover?

4.1 Rol van de overheid

Centrale vraag:

Wat moet de rol van de overheid zijn als het gaat om werkgelegenheid en bestaanszekerheid van werknemers?

Politieke opvattingen

- liberalen zo klein mogelijk; is eigen verantwoordelijkheid
- sociaaldemocraten zeer uitgebreid; t.b.v. bescherming van werknemers
- christendemocraten tussenpositie

De taak die de overheid voor zichzelf ziet, is in de loop van de tijd ingrijpend veranderd.

4.2 Nederland als nachtwakerstaat

→19e eeuw nachtwakerstaat

overheidstaak beperkt zich tot handhaving van openbare orde en veiligheid

overheidsbemoeienis met de soc-econ. omstandigheden is ongewenst

gevolg:

!!! de sociale kwestie = de vraag hoe het probleem van de slechte werk-, woon- en leefomstandigheden van de arme fabrieksarbeiders is op te lossen en wie dat dan moet doen

4.3 Overgangperiode

→vanaf

eind 19e eeuw

geleidelijk en in toenemende mate regelgeving door de overheid op sociaaleconomisch gebied

1874 Kinderwet

1901 Ongevallenwet, Leerplichtwet, Woningwet

→jaren 1930

langdurige economische crisis

→1940-1945

oorlog

4.4 Nederland wordt een verzorgingsstaat

→ na WO-II

wederopbouw met een geleide loonpolitiek,
lage lonen worden gekoppeld aan de uitbouw van sociale zekerheid.
[door lage lonen → sterke concurrentiepositie en zo bevordering EXPORT]
uitgangspunt daarbij is :
door een actief beleid van de overheid voorwaarden scheppen voor een
harmoniemodel in het overleg tussen de organisaties van werkgevers en de
vakcentrales
[als compensatie voor lage lonen wordt stelsel van sociale zekerheid verruimd]

opbouw van de verzorgingsstaat =

staat waarin de overheid verantwoordelijkheid neemt voor het welzijn van de burgers en
via sociale wetgeving individuele risico's (gedeeltelijk) compenseert indien sprake is van
het (onvrijwillig) wegvallen van arbeidsinkomen
[voorbeelden: invaliditeit, ziekte, ouderdom, werkloosheid]

uitbouw van de verzorgingsstaat

uitbreiding van de sociale wetgeving:
bijstand, kinderbijslag, ziekenfonds, maatsch. werk, studiebeurs, huursubsidie,
arbeidsongeschiktheid

verdere taakuitbreiding van de overheid - sociaal uitkeringen / subsidies

→ jaren '60

ingrijpende veranderingen

- hogere levensstandaard
- aantrekken van 'gastarbeiders'
- meer onderwijs > mondigheid
- vrouwenemancipatie
- democratisering (o.a. in bedrijven)
- individualisering

→ vanaf jaren '70

Verzorgingsstaat: OVERHEID VERANTWOORDELIJK VOOR COLLECTIEVE VOORZIENINGEN
MAAR
onder druk de opvatting ontstaat dat er een INGRIJPENDE STELSELHERZIENING
van de sociale zekerheid zal moeten plaatsvinden.

→ vanaf jaren '80

Verzorgingsstaat verder onder druk
steeds meer nadruk op "versoeringen" van het sociale stelsel / verzorgingsstaat

socialdemocraten voorstander van gemengde economie met grote rol voor de overheid
OVERHEID MOET ZWAKKE GROEPEN "BESCHERMEN"

liberalen voorstander van vrijemarkt economie
BEDRIJFSLEVEN EN PARTICULIER INITIATIEF

4.5 Politieke visies

Liberaal visie

- voor vrijemarkteconomie en particulier initiatief
- voor beperking van het overheidsingrijpen in de economie
(voor deregulering en privatisering)
- basis voor gezonde economie is marktmechanisme
- grote inkomensverschillen zijn toegestaan
- eigen verantwoordelijkheid

Sociaaldemocratische visie

- voor grote(re) en sturende invloed van de overheid in de visie economie
- overheid moet zwakke groepen in samenleving d.m.v. regelgeving beschermen
- nivellering van (te) grote inkomensverschillen ten gunste van de lagere inkomens
- solidariteit

Christendemocratische visie

- zoveel mogelijk ruimte voor particulier initiatief in de economie: overheid moet vooral 'aanvullend' optreden
- actief overheidsop treden ten gunste van zwakke groepen
- solidariteit

Ecologische visie

- zie soc.-democratische visie en daarenboven:
- veel meer nadruk op kleinschaligheid, 'menselijke maat'
- bescherming van het milieu heeft voorrang boven econ. groei en het winststreven
- **kringloopeconomie of circulaire economie**
 - d.w.z. een economisch en industrieel systeem waarin:
 - * geen eindige grondstofvoorraden worden uitgeput
 - * reststoffen volledig opnieuw worden ingezet in het systeem.

!!!

Paragraaf 5. De verzorgingsstaat

Deelvraag 5. Hoe ziet onze verzorgingsstaat er uit, met name de sociale zekerheid?

Een verzorgingsstaat is een sociaal systeem waarin de staat primaire verantwoordelijkheid draagt voor het welzijn van zijn burgers, als het gaat om gezondheidszorg, onderwijs, werkgelegenheid en sociale zekerheid.

5.1 Waarom een verzorgingsstaat? → armoede voorkomen en solidariteit

Economische orde = de manier waarop de economie is georganiseerd in een land/mij.

Daarbij gaat het o.a. over

- het bezit van de productiemiddelen (kapitaal, grond, machines)
- het doel van produceren
- de verdeling van geproduceerde goederen in de samenleving

Er zijn twee 'uitersten' als het gaat om de economische orde:

vrijemarkt economie (kapitalisme / liberalisme)	centraal geleide planeconomie (socialisme / communisme)
bedrijven zijn particulier eigendom	bedrijven zijn collectief eigendom (staat)
vrijheid van productie	overheid bepaalt productie en omvang
vrijheid van consumptie	keuzemogelijkheid bij consumptie beperkt
werking van de wet van vraag en aanbod	geen werking van vraag en aanbod
winststreven centraal bij part. bedrijven	geen winststreven
vrije concurrentie	geen vrije concurrentie
geen of een zo beperkt mogelijk overheidsingrijpen in de economie	totale controle van de overheid op de economie

In Nederland is sprake van een georiënteerde markteconomie*, d.w.z. de overheid stelt (door het voeren van beleid) randvoorwaarden aan de economische vrijheid om de negatieve effecten daarvan te beperken.

* soms wordt ook wel gesproken van een "gemengde economie".

De betrokkenheid van de overheid in de georiënteerde markteconomie houdt in dat de overheid de volgende functie vervult:

- werkgever bij de productie van collectieve goederen en diensten
- scheidsrechter in het overleg tussen werkgevers- en werknemersorganisaties
- beleidsmaker via wet- en regelgeving

In veel gevallen staat de overheid dus boven de andere 'partijen'.

Het idee van de verzorgingsstaat werd gesteund door diverse politieke richtingen en om uiteenlopende redenen:

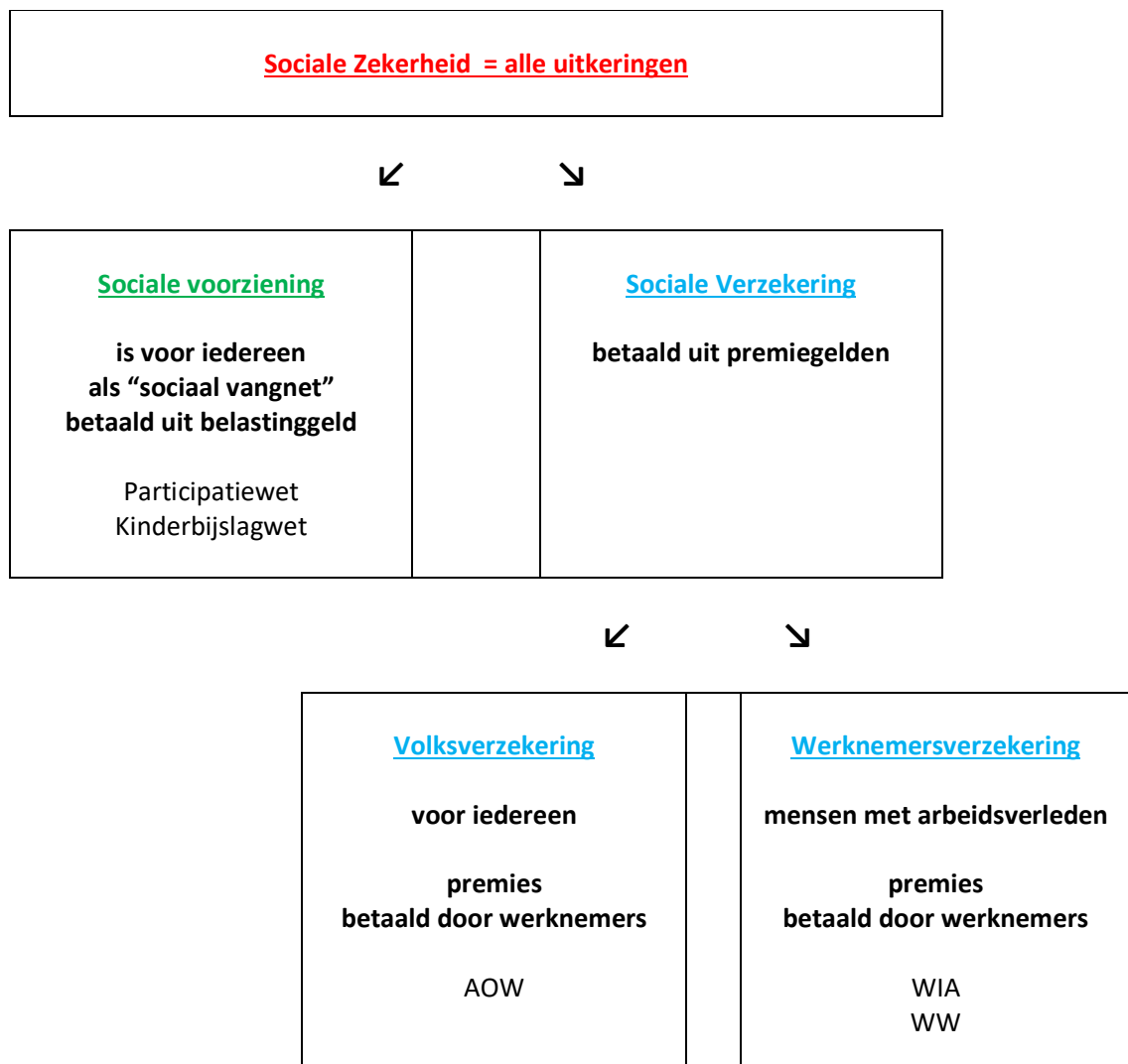
Liberalen → er is vrije ondernemingsgewijze productie

Sociaaldemocraten → vermindering van de sociale ongelijkheid

Christendemocraten → grote rol voor maatschappelijk middenveld
(werkgevers- en werknemersorganisaties kunnen onderling afspraken maken)

5.2 Sociale zekerheid

Met 'sociale zekerheid' wordt bedoeld: het geheel van allerlei uitkeringen. Dat zijn niet alleen sociale verzekeringen, maar ook sociale voorzieningen.

5.3 **Sociale verzekeringen**

Volksverzekeringen

- gelden voor bijna iedereen die in Nederland woont en/of werkt
- worden betaald uit inkomensafhankelijke premies en belastingen
- voorbeeld: Wet langdurige zorg
Algemene ouderdomswet

Werknemersverzekeringen

- gelden voor werknemers
- worden betaald door het inhouden van premies op het loon
- voorbeeld: De Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA)
geldt voor zieke werknemers nadat de loondoorbetalingsverplichting van de werkgever eindigt
Werkloosheidwet (WW)
De hoogte en lengte van de uitkering is afhankelijk van een groot aantal factoren, waaronder het aantal dienstjaren.

5.4 **Sociale voorzieningen** **Participatiewet** **Algemene Kinderbijslagwet**

De **participatiewet** is een wet die ondersteuning biedt voor mensen die kunnen werken, maar moeilijkheden ondervinden bij het zoeken of uitvoeren van werk.

Dat kan bijvoorbeeld liggen aan een lichamelijke of geestelijke beperking die resulteert in een arbeidsbeperking.

De participatiewet heeft de instrumenten om ervoor te zorgen dat ook deze mensen een plek op de arbeidsmarkt kunnen vinden.

Vroeger was de naam Wet werk en bijstand (WWB)

Paragraaf 6. De verzorgingsstaat onder druk

- Deelvraag 6. a. Hoe kwam de verzorgingsstaat in problemen
b. Hoe werd de crisis van de verzorgingsstaat opgelost?

6.1 De problemen

De verzorgingsstaat in de problemen

In de jaren '70 en '80 kwam de verzorgingsstaat in toenemende mate onder druk [o.a. als gevolg van een vertraging en / of ontbreken van economische groei]

Het uitgebreide stelsel van sociale zekerheid leidde tot problemen:

- ① financieel steeds grotere groep deed beroep op uitkeringen
[‘de calculerende burger’ is gericht op eigen voordeel]
- ② sociaal de ‘riante’ soc. zekerheid leidde tot afhankelijkheid
[omdat de prikkel tot verwerven van een eigen inkomen vermindert]
[“vangnet” wordt gebruikt als “hangmat”]
- ③ fraude het systeem van sociale zekerheid bleek zeer fraudegevoelig

Door genoemde factoren stegen de kosten voor de sociale zekerheid en nam het draagvlak in de samenleving af.

Vanaf de jaren '80 is het besef ontstaan dat het bestaande stelsel van sociale zekerheid te typeren was als

- verouderd,
- onsamenhangend,
- te duur en
- misbruikgevoelig.

!! → Dit leidde tot een ingrijpende verandering: stelselherziening.

6.2 Maatregelen

stelselherziening houdt in:

- ingrijpende versoering van uitkeringen
- ingrijpende verscherping van de criteria om in aanmerking te komen voor een uitkering
- beperking van de tijdsduur van uitkeringen

Hiermee houdt de politiek zich sinds de jaren '80 mee bezig.

Maatregelen m.b.t. de stelselherziening van de sociale zekerheid.

Centraal in de maatregelen staan:

a. bezuinigingen en strenge controle

Hieronder vallen o.a.:

- beperking tijdsduur van de werkloosheidsuitkeringen,
- verruiming van het begrip ‘passende arbeid’,
- strengere keuringen,
- invoering van de ‘verhaalplicht’,
- ‘ontkoppelen’ van lonen en uitkeringen

b. versterken van de eigen verantwoordelijkheid bij werkgevers en -werknemers

Er is door de overheid een groter financieel risico gelegd bij werkgevers.

Het gevolg kan zijn dat werkgevers nog meer gaan letten op het aannemen van ‘gezond’ personeel.

Paragraaf 7. De toekomst van de verzorgingsstaat

Deelvraag 7. Hoe moet de toekomst van de verzorgingsstaat er uitzien?

7.1 Positieve gevolgen (van de genomen maatregelen)

- daling van de overheidsuitgaven
- aantal werkenden is toegenomen (hogere arbeidsparticipatie)
- fraude en oneigenlijk gebruik uitkeringen is verminderd
- daling van het ziekteverzuim

7.2 Negatieve gevolgen (van de genomen maatregelen)

- * verminderde koopkracht door bezuinigingen op de uitkeringen
- * geringe koopkrachtontwikkeling door overheidsmaatregelen
- * toegang tot uitkeringen en voorzieningen is beperkt
- * verhoging van de AOW-leeftijd

7.3 Wat vinden de politieke partijen?

VVD	wil nog meer bezuinigen op uitkeringen wil nog kleinere rol van de overheid op gebied van sociale zekerheid
CDA	wil verzorgingsstaat omvormen tot “zorgzame samenleving” wil taken van de overheid overdragen naar het “middenveld” van particuliere organisaties en naar “mantelzorgers”
PvdA / SP	willen meer aandacht voor de positie van uitkeringsgerechtigden willen dat de overheid werkgelegenheid uitbreid door het instellen van gesubsidieerde banen

7.4 De toekomst

In hoeverre moet de verzorgingsstaat blijven bestaan (in de zin dat “iedereen” er gebruik van kan blijven maken?)

Andere thema's die besproken zijn:

- Taylorisme
- Human Resource Management
- eerste en tweede segment
- employability
- sociale stratificatie in Nederland
 - kapitaalbezitters en topbestuurders
 - ondernemersklasse
 - hoogopgeleide middenklasse
 - werknemers- of arbeidersklasse
 - mensen met een zeer laag inkomen of uitkeringsgerechtigden
- sociale mobiliteit
- Het economisch beleid van de Nederlandse overheid is gericht op de combinatie van:
 - I evenwichtige betalingsbalans
 - II stabiel prijsniveau
 - III evenwichtige arbeidsmarkt
 - IV rechtvaardige inkomensverdeling
 - V evenwichtige economische groei
 - VI behoud / herstel van het milieu